

KONINKLIJKE KRING VOOR OUDHEIDKUNDE, LETTEREN EN KUNST VAN MECHELEN

Jaarverslag over 2013

Op zaterdag 26 januari 2013 vond voor de vierde keer op rij de jaarlijkse statutaire algemene vergadering van onze Kring plaats in het auditorium van het Congres- en Erfgoedcentrum Lamot. Opnieuw werd deze samenkomst uitgebouwd tot een gevarieerd drieluik. Voorzitter Herwig DE LANNOY opende de statutaire vergadering met een welkomstwoord en stelde meteen onze twee nieuwe bestuursleden voor: Geert CLERBOUT en Wouter BACCAERT. Penningmeester Axel VAECK gaf een overzicht van de financiële toestand van de Kring. Zelf gaf ik lezing van het verslag, ondersteund met een PowerPointpresentatie, over de talrijke activiteiten die de Kring in de loop van 2012 had georganiseerd.

Het tweede luik van de Algemene Vergadering was de lezing door Bart STROOBANTS, bestuurslid van de Kring en hoofdconservator wd. van de Stedelijke Musea Mechelen, over *De Hanswijkcavalcade in historisch perspectief*. In 1738 trok de eerste Hanswijkcavalcade door de straten van Mechelen. Het was de start van een roemrijke traditie die in 2013 zijn 12de editie zou kennen. Bart Stroobants schetste in zijn uiteenzetting, die ruim werd geïllustreerd met foto's, de evolutie van de Hanswijkcavalcade en de Mechelse Ommegang, die er vaak op volgde, gaande van een eresaluut voor de Dalscholieren in 1738 tot een breed cultureel gebeuren in 2013.

Net als de vorige drie jaren werd de algemene vergadering afgesloten met een aangename receptie. Ons medelid Luc MICHIELS had hiervoor opnieuw heel bereidwillig zijn historische kelder van het huis *De Clippel* aan de Korenmarkt 6 ter beschikking gesteld.

Op dinsdag 19 februari 2013 gaf ingenieur-architect Marc DEBATTY, in de leeszaal van het Stadsarchief een uiteenzetting over *Het interieur van de Sint-Pieter-en-Paulkerk. Twee decennia voorbereiding op de restauratie*. Spreker volgde als architect-expert van de Dienst Monumentenzorg van de Stad Mechelen sinds 2003 het dossier op van de binnenrestauratie van deze kerk. Debatty schetste met tal van foto's dat wat begin jaren 1990 begon als een voornemen om het interieur van deze kerk van een nieuw laagje verf te voorzien, twee decennia later uitmondde in een veelomvattend restauratiedossier. Inmiddels werd tweemaal het interieur van de Sint-Pieter-en-Pauluskerk materiaaltechnisch onderzocht, wat een aantal opmerkelijke vragen opleverde, maar waarbij nieuwe vragen rezen.

Jozefien FEYAERTS gaf op dinsdag 19 maart 2013 in de leeszaal van het Stadsarchief haar lezing over *De Mechelse stadsbouwmeester en architect Philippe van Boxmeer (1863-1955)*. Het was het onderwerp van haar masterproef aan de UGent, waar ze afstudeerde in de kunstwetenschappen, richting architectuur, interieur en monumentenzorg. Spreekster schetste Philippe van Boxmeer als stadsbouwmeester, als

zelfstandig architect, zijn markante persoonlijkheid en zijn wat eigenzinnig karakter. Ook duidde spreekster wat Van Boxmeer voor de stad Mechelen heeft betekend, want dankzij hem werden vele pittoreske “kunstgevels” uit meerdere perioden en in verschillende stijlen in het Mechelse stads-kern bewaard en gerestaureerd. Jozefien Feyaerts illustreerde dat Van Boxmeer - één van de stichters van onze Kring - ook blijft verbonden met de zogenaamde “belfortstrijd”, omdat zijn ontwerp voor de restauratie van de lakenhalle begin 20ste eeuw een nooit geziene polemiek veroorzaakte. De lezing werd traditioneel afgesloten met een kleine receptie voor de leden en genodigden.

In de aanloop van de herdenkingen rond de Eerste Wereldoorlog vanaf 2014 tot eind 2018, gaven Geert CLERBOUT, bestuurslid van de Kring en ik op dinsdag 16 april 2013 in de leeszaal van het Stadsarchief een lezing over *Het verzet tegen de beslissing van de Duitse bezetter om ook de beiaard van de Sint-Romboutstoren in 1918 te confisceren*. Geert Clerbout, die als historicus (VUBrussel) redacteur en onderzoeker is bij de tv-zender Canvas voor de geschiedenisdocumentaires, schetste vooreerst het historisch kader waarin de opeisingspolitiek van de Duitse bezetter tot stand kwam. Het is bekend dat kardinaal Mercier via zijn contacten druk heeft uitgeoefend op de Duitse keizer om de confiscatie van o.a. klokken te voorkomen. Aan de hand van een administratief dossier, bewaard op het Mechels Stadsarchief, toonde ik aan dat het verzet tegen confiscatie van de historische beiaard van de Sint-Romboutstoren, ongetwijfeld ook de verdienste is geweest van het toenmalige stadsbestuur. Het college van burgemeester en schepenen had zich laten adviseren door niemand minder dan Maurits Sabbe, toen leraar aan het Koninklijk Atheneum Pitzemburg. Sabbe had een degelijk onderbouwde motivatienota geschreven, die bewaard bleef en waaruit ik passages citeerde. Het was een nieuw gegeven dat het Mechels stadsbestuur zoveel verzet had uitgeoefend om haar historische beiaard in de Sint-Romboutstoren te behoeden van confiscatie. Ook deze lezing werd afgesloten met een kleine receptie.

Op dinsdag 21 mei 2013 gaf ons medelid Pierre LEVENS, master in de geschiedenis, richting middeleeuwen (KULeuven) en Mechels stadsgids, een lezing over *Een advies van de Grote Raad in de strijd tegen de crisis in de Mechelse lakenindustrie uit het begin van de 16de eeuw*. Zijn onderwerp was een aspect uit zijn masterproef onder de titel *Meer geblaas dan wol. Een strategie tegen de crisis in de Mechelse lakenindustrie (1520-1575)*. Spreker toonde aan dat het advies van de Grote Raad het resultaat was van een vraag vanwege de stadsmagistraat van Mechelen om juridische raad voor het nemen van maatregelen tegen de toenemende invoer van Engelse lakens, die tegen te lage prijzen werden vervaardigd. Pierre Levens illustreerde ook, dat wat op het eerste zicht een beleefd antwoord was vanwege de Grote Raad, een document bleek te zijn dat door zijn inhoud het Mechelse belang ver oversteeg en rekening hield met de belangen van de gehele Lage Landen. Philippe Doublet had het advies opgesteld. Spreker toonde ook aan uit het document zelfs de opvattingen over recht en religie van de auteur konden gedetecteerd worden.

Kurt DE BOODT, germanist (KULeuven) en curator van de zomertentoonstelling *Prosper De Troyer, schilder in beweging*, vergastte onze leden op dinsdag 18 juni 2013 in de leeszaal van het Stadsarchief op een gesmaakte en ruim gedocumenteerde lezing over *De Mechelse kunstschilder Prosper de Troyer*. In zijn uiteenzetting belichtte Kurt de Boodt de bewogen evolutie van de meest vernieuwende periode van Prosper De Troyer, de jaren 1915-1935. Spreker illustreerde dat De Troyer begon waar zijn stadsgenoot Rik Wouters eindigde, namelijk bij de erfenis van het Franse impressionisme, met de radicale

en snelle overgang van op impressies en lichtspel gerichte schilderkunst naar compacte composities en expressie. DE BOODT vermeldde ook dat De Troyer actief contact zocht met de Nederlandse groep *De Stijl*, pioniers van de geometrisch abstracte kunst in Nederland, en met de Italiaanse futurist Marinetti, tenslotte dat De Troyer de sloeg brug tussen kunstenaarsgroepen en avant-gardetijdschriften in Antwerpen en Brussel. Zoals gebruikelijk werd aansluitend op de lezing nagepraat tijdens een kleine receptie.

Op zaterdag 13 juli 2013 in de namiddag gaf ons medebestuur lid Marcel KOCKEN een lange, boeiende rondwandeling voor onze leden doorheen het 19de-eeuwse Mechelen met zijn vlieten en bruggen. Op deze *Vlietenwandeling* vertelde Marcel Kocken over het belang van de Dijle en hing hij aan de hand van foto's een beeld op van het ooit zo waterrijke Mechelen. Hij liet onze leden nog heel wat sporen ontdekken van de vroegere vlietjes en besteedde ook aandacht aan de Melaan en de Lange Heergracht die deels heropend werden. Zijn gesmaakte rondleiding eindigde aan de Botermarkt, waarvoor grootste plannen zouden op stapel staan.

Ons medebestuur lid Bart STROOBANTS verzorgde op *zaterdag 31 augustus 2013* voor een dertigtal leden van onze Kring een boeiend geleid bezoek aan de expositie in het Congres- en Erfgoedcentrum Lamot over *Prosper De Troyer. Schilder in beweging*. Bart Stroobants schetste het leven en werk van De Troyer tegen de achtergrond van de evolutie van zijn werk. Onze gids verduidelijkte dat méér dan 50 jaar na zijn dood, de kunstvernieuwer De Troyer, pionier van de Belgische abstracte schilderkunst en eigenzinnig Vlaams expressionist, met deze tentoonstelling opnieuw uitgebreid voor het voetlicht werd gebracht.

Op dinsdag 17 september 2013 gaven Anna DLABACOVA en Daniëlle PROCHOWSKI, respectievelijk als onderzoeksters verbonden aan de Universiteit van Leiden en aan het Ruusbroecgenootschap van de Universiteit Antwerpen, in de leeszaal van het Stadsarchief een lezing over *Minderbroeders, mystiek en Mechelen*. Spreeksters toonden aan hoe de schreeuw om een strengere naleving van de Regel van Sint-Franciscus in de 15de eeuw in heel Europa klonk en dat de zogenoemde observantie niet overal vrij eenvoudig zijn invoering vond. Evenmin niet in Mechelen, waar in het Minderbroederklooster spanningen ontstonden, die zelfs escaleerden tussen voor- en tegenstanders van de religieuze hervormingen. Spreeksters verduidelijkten hoe in de tweede helft van de 15de eeuw de rust was teruggekeerd en het Minderbroederklooster in Mechelen een aantal grote predikers en auteurs aantrok, zoals Joannes Brugman (†1473), Hendrik Herp (†1477), Hendrik van Santen (†1493) en Frans Vervoort (†1555), die bijdroegen aan de enorme literaire productie van het Mechelse klooster. In een korte, maar duidelijke uiteenzetting, schetsten Anna Dlabacova en Daniëlle Prochowski de rol die de Mechelse minderbroeders observanten speelden in het literaire en religieuze leven van de Lage Landen. De lezing werd zoals gebruikelijk afgesloten met een kleine receptie.

Onze medebestuur lid Jeroen VAN DER AUWERA, historicus (VUBrussel) en directeur van het Koninklijk Atheneum Pitzemburg, bracht op dinsdag 15 oktober 2013 een oud-leerling van het Atheneum voor het voetlicht op zijn lezing in de leeszaal van het Stadsarchief. Onder de titel "*Onder mijn notelaar groeien geen kattenkoppen*". *Leven en werk van de Mechelse letterkundige Tobie Claes (1865-1949)* schetste Jeroen VAN DER AUWERA deze bijzonder begaafde oud-leerling van Pitzemburg, die na zijn studies aan de universiteit van Gent, staatsingenieur werd van bruggen en wegen, maar die ook

baanbrekend werk verrichtte in binnen- en buitenland. Tobie Claes vond nog de vrije tijd om zich met literatuur bezig te houden. Aan de hand hiervan illustreerde spreker dat Tobie Claes een overtuigd vrijdenker was, een Vlaamsgezind én een fiere Mechelaar.

In de leeszaal van het Stadsarchief gaf ikzelf op dinsdag 19 november 2013 de lezing *Was Thomas Hazart (†1610) wel de “Meester met de Davidster”?* Ik toonde aan dat de schrijver Thomas Hazart in de literatuur over de renaissance-beeldhouwkunst van Mechelen het meest geciteerd en verbonden wordt aan een merkteken onder de vorm van een zespuntige ster. Georges Van Doorslaer, eertijds voorzitter van de Kring, had in een publicatie in 1933 hiertoe de aanzet gegeven, waardoor inmiddels een vijfendertigtal beelden aan Hazart worden toegeschreven. Aan de hand van archiefdocumenten, bewaard op het Mechelse Stadsarchief, toonde ik aan dat omstreeks 1600 niet Thomas Hazart, maar wel drie naamdragers De Wael of De Wale, schrijver van Mechelen, akten ondertekenden met een zespuntige ster. De conclusie van Georges Van Doorslaer, die het merkteken onder vorm van een zespuntige ster onder een kopie van een rekest uit 1601 had verbonden met de naam van Thomas Hazart, was een misvatting. De bewijsvoering voor deze nieuwe bevindingen wordt uiteengezet in een bijdrage in deze *Handelingen* onder dezelfde titel als de lezing.

In de maand december 2013 bood het Bestuur van de Kring onze leden twee activiteiten aan: op 13, 14 en 15 december een gratis bezoek aan de 22ste Internationale Antiquaren(boeken)beurs in het Cultuurcentrum Mechelen aan de Minderbroedersgang en een lezing op 17 december in de leeszaal van het Stadsarchief. Opnieuw gaf ons medebestuurlid Marcel KOCKEN een gesmaakte uiteenzetting, nu over *Volkse gebruiken in Mechelen tussen ca. 1890 en 2010*. Onder het motto “Van de wieg tot het graf”, vertelde Marcel Kocken op zijn heel eigen en typische manier, over al hetgeen hij in dit verband in de loop van de jaren zelf had gehoord en gezien of had horen vertellen door zijn ouders, zijn grootvader – geboren in 1860! - en zijn tante. Deze uiteenzetting kent een vervolg in 2014 onder de titel “Jaarkrans”, waarbij Marcel Kocken zal op zoek gaan naar volkse feesten en vieringen in de voorbije eeuw. Ook deze lezing, die opnieuw een talrijke opkomst van onze leden kende, werd afgesloten met een aangename receptie, waarop nog lang werd nagepraat en nostalgische herinneringen werden opgehaald.

In 2013 was het *Mededelingenblad* van de Kring aan zijn 44ste jaargang toe. Er verschenen opnieuw korte bijdragen in, die niet onmiddellijk pasten in de *Handelingen* naast aankondigingen en mededelingen. Dr. Wim HÜSKEN bracht kunstwerken in de kijker in het bezit van de Mechelse Musea: *Schetsen van kemels uit de Ommegang* (1907) van Alfred Ost; *Engelen met harp en luit* (1913) van Baudewijn Tuerlinckx en Jan Smets; *De Melkgeschiedenis* (1927) van Prosper De Troyer en het *Schrijven van Sint-Rombaut* (ca. 1630). Hein DE BELDER schreef over *Een klaagzang als gecodeerde boodschap van Margareta van Oostenrijk*; Michel GEERTS over *Sint-Alexius (meer dan) honderd jaar in Grimbergen* en William GOFFAUX over *Het relaas van een overtocht van enkele Mechelaars naar Amerika*. De *Bewijsvoering voor de Grote Raad: een schilderij in het museum van Arnemuïden (Nederland)* was een korte bijdrage van Bart STROOBANTS. Marcel KOCKEN schreef in zijn gekende stijl opnieuw enkele teksten: een *Merkwaardige carnavalsviering in Mechelen in 1835*; *Het verhaal van Louis Knops, een Mechels oorlogsvluchteling in 1914*; *Jeugdherinneringen* en *Nog meer over de “Rhenus 127” en de scheepsramp bij Willemstad in mei 1940*. De bijdrage over *Jeugdherinneringen* van Marcel KOCKEN, waarin hij het had over enkele kinderliedjes,

leidde tot een interessante reactie van ons medelid Franciscus VANHOOF onder de titel: *Waarom kinderen triviale liedjes zongen op de feestdag van Sint-Maarten*. Zelf schreef ik een bijdrage over *Nieuwe elementen over een dansschool en (stads)speellieden in Mechelen omstreeks 1600*.

Enkele van deze bijdragen, maar uiteraard ook al de aankondigingen van de lezingen in het *Mededelingenblad*, verschenen op de website van de Kring (www.oudheidkundigekring.be/mechelen).

Onze Kring verwelkomde in 2013 negen nieuwe leden, waaronder de *Vereniging voor Heemkunde in Klein-Brabant* vzw uit Bornem. Helaas ontvielen ons in de loop van 2013 opnieuw verschillende trouwe leden: Juliette VANLIEFLAND, doctor in de letteren, docente Franse literatuur aan de universiteiten van Leeds, Glasgow, Londen (UK), Houston-Texas (UCA) en Manitoba (Canada), auteur van enkele dichtbundels (lid sinds 1993); Jozef VANDEN BUSSCHE, Passionist, licentiaat geschiedenis, licentiaat oudheidkunde en kunstgeschiedenis en oud-directeur van het Hagelsteininstituut, mede-oprichter van de werkgroep “Lezen en begrijpen van historische documenten” binnen de heemkundekring Erf en Heem van Sint-Katelijne-Waver (1956); Simone Gabriëlla Elisa VERHAMME (1989); Willem VAN DEN STEEN, doctor in de rechten en licentiaat in de wijsbegeerte en letteren, ere-bibliothecaris van het Parlement (1951); Alfons JACOBS, geneesheer (1969); Frans VAN DER VORST, licentiaat politieke en sociale wetenschappen, Eerste Adviseur bij de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, de eerste voorzitter van de Mechelse Oudervereniging voor de Moraal, mede-stichter van o.m. het Vrijzinnig Jeugdatelier en Mechelse Leerlingen Moraal (Melemo) en die in 2007 vereerd werd met de Mechelse Geuzenpenning (1979); Julien BÉART (1986) en Jozef VANDERHOEVEN, technisch ingenieur (1977). Het Bestuur betuigde namens de Kring zijn oprechte deelneming aan de getroffen familieleden.

Op 13 oktober 2013 ontviel ons onze erevoorzitter dr. Raphaël DE SMEDT, gewezen hoofdconservator van de Koninklijke Bibliotheek van België en een eminent kenner van *pictor regis* Michiel Coxie. Hij was sinds 1996 lid van de Koninklijke Academie voor Oudheidkunde van België, waarvan hij in de periode 2005-2007 het voorzitterschap kreeg toevertrouwd. Zijn bibliografie telt vandaag méér dan 270 nummers, waarvan 15 boeken en méér dan 120 artikels. Sinds 1956 was Raphaël DE SMEDT lid van onze Kring; van 1969 tot 1995 was hij secretaris en sinds 2000 ondervoorzitter. Hij was een spilfiguur in onze vereniging en heeft vele jaren zéér veel werk verricht. Hij organiseerde o.a. internationale symposia in onze stad: over Janus Secundus, de Orde van het Gulden Vlies, Michel Coxie, over de identiteit en status van de Bourgondische hertogen en over Margareta van York. Zijn indrukwekkend netwerk – tot in de hoogste kringen – heeft hij geduldig maar intensief en vastberaden voortdurend uitgebouwd én zorgvuldig onderhouden. De Kring kon daardoor een enorme stap voorwaarts zetten en werd op de internationale kaart gezet. De Kring plukt daar vandaag nog altijd de vruchten van. Raphaël DE SMEDT bewaakte o.a. ook de hoge kwaliteit van onze *Handelingen*, ons jaarboek. Kortom, vooral mee dankzij zijn inzet is de Kring geworden wat hij nu is!

Dr. Raphaël DE SMEDT had begin augustus 2013 wegens gezondheidsredenen zijn ontslag aangeboden als ondervoorzitter van de Kring. Met unanimité besliste het Bestuur van de Kring om hem het erevoorzitterschap aan te bieden als blijk van onze waardering en genegenheid. Op 15 augustus 2013 had dr. Raphaël De Smedt dit

erevoorzitterschap dankbaar aanvaard. Op zijn uitvaartplechtigheid in de Sint-Romboutskathedraal op 22 oktober 2013 om 11.00 uur, waarop heel wat leden van de Kring aanwezig waren, las ik namens Herwig De Lannoy, voorzitter van de Kring, zijn *oratio in funere* namens het Bestuur en de Kring voor. In deze *Handelingen* werd een uitgebreid *In memoriam dr. Raphaël De Smedt* opgenomen van de hand van dr. Paul DE WIN, onze oud-voorzitter.

Onze Kring genoot in 2013 enkel van de Stad Mechelen een subsidie om haar werking te ondersteunen. De Stad Mechelen blijft de Kring erkennen als een culturele organisator. De Kring is dan ook de Stad Mechelen én al haar medewerkers, in het bijzonder deze van het Stadsarchief, heel uitdrukkelijk dankbaar voor hun onbaatzuchtige medewerking en voor alle logistieke ondersteuning.

Mechelen, 31 december 2013

De Secretaris,
François VAN DER JEUGHT